

Jak dzielimy części mowy?

1. **ODMIENNE** - należą do nich:

- rzeczownik
- przymiotnik
- czasownik
- liczebnik
- zaimek (rzeczowny, przymiotny, liczebny)

2. **NIEODMIENNE** - należą do nich:

- przysłówek
- zaimek przysłowny
- przyimek
- spójnik
- wykrzyknik
- partykuła

ODMIENNE CZĘŚCI MOWY:

Rzeczownik

Odpowiada na pytanie *kto? co?*
Rzeczowniki są nazwami osób, zwierząt, rzeczy, zjawisk i pojęć abstrakcyjnych.

Odmieniają się przez przypadki (deklinacja) i liczby (pojedyncza lub mnoga) oraz posiadają określony rodzaj gramatyczny (w liczbie pojedynczej: męski, żeński, nijaki; w liczbie mnogiej: męskoosobowy, niemęskoosobowy).

Pytania przypadków zależnych:

Mianownik *kto? co?*

Dopełniacz *kogo? czego?*

Celownik *komu? czemu?*

Biernik *kogo? co?*

Narzędnik *z kim? z czym?*

Miejscownik *o kim? o czym?*

Wołacz *o!*

Przymiotnik

Odpowiada na pytanie *jaki? jaka? jakie? czyj? czyja? czyje? który? która? które?* Przymiotniki stanowią określenia rzeczowników i nazywają właściwości osób i przedmiotów.

Podobnie jak rzeczowniki odmieniają się przez przypadki, liczby, posiadają

określony rodzaj gramatyczny. Przymiotniki podlegają również stopniowaniu. Wyróżniamy trzy stopnie: równy, wyższy i najwyższy.

Przymiotniki mogą stopniować się:

- regularnie (ładny, ładniejszy, najładniejszy);
- nieregularnie (zły, gorszy, najgorszy);
- opisowo (chory, bardziej chory, najbardziej chory)

Czasownik

Odpowiada na pytanie *co robi? co się z nim dzieje? w jakim jest stanie?*. Czasowniki oznaczają czynności lub stany.

Odmienia się przez osoby, liczby, rodzaje, czasy, tryby, strony i tzw. aspekty.

Czasowniki dzielą się na dokonane i niedokonane.

1. Odmiana przez osoby i liczby:

Niesobową formę czasownika nazywamy bezokolicznikiem np.: mówić

liczba pojedyncza liczba mnoga

1 os. - (ja) mówię 1 os. - (my) mówimy

2 os. - (ty) mówisz 2 os. - (wy) mówicie

3 os. - (on, ona, ono) mówi 3 os. - (oni, one) mówią

2) Czasowniki w liczbie pojedynczej mogą posiadać rodzaj: męski, żeński lub nijaki; w liczbie mnogiej: męskoosobowy lub niemęskoosobowy.

3) Czasowniki mogą występować w trzech czasach:

a) teraźniejszym (informują o czynności, która właśnie trwa np.: czytasz)

b) przeszłym (informują o czymś, co miało miejsce w przeszłości np.: czytałeś)

c) przyszłym (informują o czymś, co dopiero nastąpi np.: będziesz czytał)

4) Czasowniki mogą posiadać aspekt dokonany lub niedokonany:

a) czasownik dokonany informuje nas o czynności, która została zakończona lub zostanie zakończona (np.: napisałeś, napiszesz);

b) czasownik niedokonany informuje nas o czynności, która albo nie została jeszcze dokonana, albo cały czas trwa, albo będzie się odbywała w przyszłości, ale nie możemy określić ona się dokona (np.: pisziesz, będziesz pisał)

UWAGA! Czasownik w czasie teraźniejszym występuje tylko jako czasownik niedokonany.

5) Czasowniki mogą występować w trzech trybach:

a) oznajmującym - czytasz

b) przypuszczającym - czytałybyś

c) rozkazującym - czytaj!

UWAGA! Nie ma trybu rozkazującego dla pierwszej osoby ani dla liczby pojedynczej, ani dla mnogiej.

6) Czasowniki mogą występować w trzech stronach:

a) czynnej np.: Ania myje kotka.

b) biernej np.: Kotek jest myty przez Anię.

c) zwrotnej np.: Kotek myje się

UWAGA! Nie zawsze można utworzyć stronę zwrotną np.: Kasia maluje obrazek. (str. czynna) Obrazek jest malowany przez Kasię (str. bierna), ale obrazek nie może sam się malować (brak strony zwrotnej).

Liczebnik

Odpowiada na pytanie *ile? który z kolei?* Liczebniki liczebność lub kolejność.

Odmienia się podobnie jak rzeczowniki przez przypadki, liczby, rodzaje.

Liczebniki możemy podzielić na:

- Liczebniki główne np.: dwa, siedem, dwadzieścia itp.
- Liczebniki porządkowe oznaczające kolejność np.: pierwszy, drugi, trzeci.
- Liczebniki zbiorowe np.: dwoje, troje, dziesięcioro, dwanaścioro, osiemnastuścioro
- Liczebniki nieokreślone np.: kilka, kilkanaście.
- Liczebniki ułamkowe np.: pół, półtora, dwie trzecie.

Zaimek rzeczowny

Odpowiada na pytanie *kto? co?*
W zdaniu pełni funkcję równoważnika rzeczownika. Podobnie jak rzeczownik, który zastępuje, zaimek rzeczowny może pełnić rolę podmiotu lub dopełnienia.

Zaimek przymiotny

Odpowiada na pytanie *jaki? jaka? jakie?* Zastępuje przymiotnik. Może pełnić w zdaniu funkcję przydawki.

Zaimek liczebny

Odpowiada na pytanie *ile? który z kolei?* Zastępuje liczebnik. W zdaniu przeważnie pełni funkcję przydawki.

NIEODMIENNE CZĘŚCI MOWY:

Przysłówek

Odpowiada na pytanie *jak? kiedy? gdzie?* Najczęściej stanowi określenie czasownika, przymiotnika, bądź innego przysłówka.

Zaimek przysłowny

Odpowiada na pytanie *jaki? kiedy? gdzie?* Zastępuje przysłówek. W zdaniu może pełnić rolę okolicznika.

Przyimek

Są to wyrazy niesamodzielne. Łączą się przeważnie z rzeczownikami lub zaimkami rzeczownikowymi. Tworzą z nimi określenia czasowników, innych rzeczowników, przymiotników

lub przysłówków. (Przykłady: po, przed, za, do, pod, nad, przy, z, ze.)

Spójnik

Łączy wyrazy oraz zdania składowe w zdaniu złożonym. (Przykłady: i, oraz, albo, lecz, ponieważ, dlatego.)

Wykrzyknik

Wyraża różnego rodzaju emocje (och!, ach!, oj!, ojej!) lub oddaje dźwiękonaśladowczo różne odgłosy (brzdęk!, bum!, łup!)

Partykuła

Są to wyrazy niesamodzielne, zazwyczaj służą wzmocnieniu znaczenia samodzielnych wyrazów (-by, -bym, byśmy, -byście, -byś, -że, -ż) np.: dajże, zróbże. Czasem mogą też modyfikować znaczenie samodzielnego wyrazu (nie, już, niech, by).